

TRASA PODZIEMNA w SANDOMIERZU (dł. 470 m)

Podziemia sandomierskie powstawały od XIV w. z przeznaczeniem na magazyny i składy kupieckie. Podziemna Trasa Turystyczna utworzona w 1977 r. obejmuje 34 podziemne komory położone na różnych poziomach, do 12 m pod płytą Rynku. W pomieszczeniach znajdują się wystawy archeologiczne, etnograficzne i ekspozycja Kopalni Soli w Wieliczce. Trasa prowadzi pod ośmioma kamienicami stojącymi przy ulicach - Opatowskiej, Oleśnickich, Bartolona oraz pod Rynkiem. Latem temperatura w najgłębszym chodniku wynosi +12-14°C, a zimą jest wyższa niż na powierzchni ziemi. Z lochami wiąże się legenda o bohaterskiej Halinie Krępiance. Gdy Tatarzy napadli na gród z zamiarem jego ograbienia

i pojmania mieszkańców w niewolę, a mieszkańcy stracili nadzieję na zwycięstwo, mądra Halina postanowiła ratować miasto i przechrzcić najeźdźców. Udała się do obozu tatarskiego i zaproponowała pomoc w zdobyciu miasta. Miała pokazać napastnikom drogę prowadzącą lochami wprost pod Rynek. Gdy Tatarzy z dziewczyną weszli do lochów, sandomierzanie zasypali wejście i ocalili miasto. Niestety bohaterska Halina zginęła. Wejście do podziemnej trasy znajduje się w Kamienicy Oleśnickich, a wyjście przy Ratuszu. Na turystów czekają tu różne niespodzianki, grzane wino, występy ducha, kata, Tatarów i Haliny Krępianki.

Podziemna Trasa Turystyczna
27-600 Sandomierz,
ul. Oleśnickich 1
tel. 15 832 30 88
czynne: codziennie
V-X w godz. 10⁰⁰ – 18⁰⁰
XI-IV w godz. 10⁰⁰ – 17⁰⁰
czas przejścia 45 min.

PTTK, 27-600 Sandomierz,
ul. Rynek 12
tel. 15 832 23 05
www.pttk-sandomierz.pl

TRASA PODZIEMNA w OPATOWIE (dł. 400 m)

podziemnej. W piwnicach trasy turystycznej urządzono szereg ekspozycji historycznych i tematycznych związanych z Opatowem i jego najbliższą okolicą.

*Polskie Towarzystwo Turystyczno
Krajoznawcze*
Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego
27-500 Opatów,
pl. Obrońców Pokoju 19
tel. 15 868 27 78

wejście do podziemi :
pl. Obrońców Pokoju 18
(południowa pierzeja rynku)
czynne: codziennie
poniedziałek - sobota
w godz. 9⁰⁰ – 18⁰⁰
niedziele i święta
w godz. 11⁰⁰ – 17⁰⁰
czas zwiedzania: ok. 45 min.

JASKINIA RAJ (dł. 180 m)

Jaskinię w 1963 r. odkryli mieszkańcy okolicznych wsi podczas pozyskiwania kamienia. W czasie badań znaleziono w niej ślady obecności człowieka neandertalskiego sprzed 50-60 000 lat oraz szkielety prastarych zwierząt - niedźwiedź, żubr, mamut i piżmowół. Jest ona rezerwatem przyrody nieożywionej i stanowiskiem archeologicznym. Jej bogactwo i uroda to nacieki skalne o różnorodnych, niezwykle kształtach. Są tu zwisające ze stropu sople - stalaktyty o unikatowym zagęszczeniu, oraz sople wyrastające z dna jaskini ku górze - stalagmity. Draperie na ścianach to nacieki tworzące oryginalne wzory. Jest to jaskinia pozioma, można ją zwiedzać bez posiadania specjalnych umiejętności, rozciąga się na dł. 240 m, z czego 180 m stanowi trasę oświetloną elektrycznie i dostępną dla turystów od 1972 r., tylko pod opieką przewodnika. Do jaskini z pawilonu przez

szybik prowadzi sztolnia dł. 21 m. Obszerna Komora Wstępna łączy 3 ciagi korytarzy. Idąc w prawo do największej Komory Złomisk (dł. 30 m) uwagę zwraca kolumna naciekowa Harfa, prześwietlająca po podświetleniu. Tunelem (dł. 40 m) dochodzi się do Sali Kolumnowej, w której znajdują się piękne kolumny naciekowe i stalaktyty, na dnie jeziora z perłami jaskiniowymi,

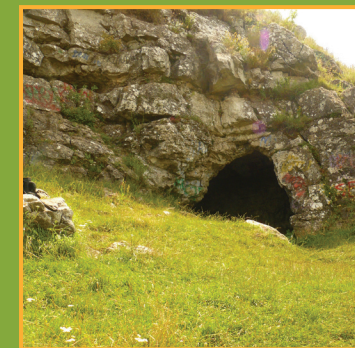

misy martwicowe i pola ryżowe. Przez mostek przechodzi się do Sali Stalaktywowej z setkami stalaktytów w różnych stadiach rozwoju. Dalej trasa prowadzi do Sali Wysokiej. Pod niskim sklepieniem droga kieruje do Komory Wstępnej, gdzie trasa turystyczna kończy się, zamykając się w pętłę. Ciąg północno-wschodni składa się z Salki Studentów i niskiego Korytarza Niedostępnego (dł. 32 m), którego nie można zwiedzać,

gdyż podlega ochronie ścisłej. Żyją tu nietoperze, kręgowce (kuna) i bezkręgowce (muchówki, pająki, ślimaki). Temperatura powietrza wynosi +5,5-5,8°C.

Tylko wcześniejsza rezerwacja biletów gwarantuje wejście do Jaskini Raj.

JASKINIA ZBÓJECKA w ŁAGOWIE (dł. ok. 120 m)

Jest to jedna z większych jaskiń Gór Świętokrzyskich usytuowana w Wąwozie Dule. Legenda głosi, iż wawóz był dawniej jedną ogromną jaskinią, która zawałiła się i pozostała jedna z wewnętrznych komnat, dziś nazywana Jaskinią Zbójcką. Jaskinia krasowa rozwinęła się na bazie szczelin ciosowych, częściowo o charakterze zawaliskowym. Naturalny otwór wejściowy, porośnięty roślinnością, prowadzi do obszernego Korytarza Wstępnego zakończonego Dużą Salą ze studnią (głęb. 5 m). Nad studnią przejściami w stropie dochodzi się do Sali Naciekowej pokrytej stwardniałym mlekiem wapiennym. Na dnie

Jaskinia Raj
26-060 Chęciny, ul. Dobrzaczka
tel./fax 41 346 55 18
czynne:
15.I - IV w godz. 10⁰⁰ – 17⁰⁰
V-VI w godz. 9⁰⁰ – 19⁰⁰
VII-VIII w godz. 9⁰⁰ – 18⁰⁰
IX-XI w godz. 10⁰⁰ – 17⁰⁰
czas zwiedzania 45 min.
www.jaskiniaraj.pl

sali zasypanej blokami skalnymi znajduje się płytka studzienka. Prowadzący w górę przełaz doprowadza do Małej Sali i Kominka Naciekowego. W studni pod wejściem do Sali Naciekowej znajduje się szczelina doprowadzająca do Dolnej Komory. Odchodzą od niej liczne, ciasne i krótkie korytarzyki oraz korytarz krasowy - Kanion z meandrującą rynną w dolnej części. Przy jej końcu znajduje się niski przełaz do Płaskiej Sali. Górna część jaskini jest ciepła, natomiast dolna zimna. Różnica temperatur to ok. +7,0°C. W jaskini występuje interesujący zespół fauny, w tym rzadkie gatunki nietoperzy - nocek rudy

i duży oraz podkowiec mały. Jaskinię można zwiedzać samodzielnie przez cały rok. Jest ona chroniona jako pomnik przyrody.

Punkt Informacji Turystycznej
Gminne Centrum Innowacji
ul. Rynek 62, 26-025 Łagów
tel. 41 307 40 70
czas przejścia ok. 20 min.
www.lagow-gmina.pl

PODZIEMIA PAŁACU w KUROZWEKACH

Pierwotnie w XIV w. był tu średniowieczny zamek rycerski, który w XVIII w. uzyskał obecny wygląd barokowo-klasykistycznej rezydencji. Obiekt położony jest w malowniczym zakątku Pogórza Szydłowieckiego nad rzeką Czarną Staszowską. Jest tu pałac, pod którym gotyckimi komorami prowadzi oświetlona, podziemna trasa. Do głębokich podziemi z XIV w. wchodzi się przez Czarną Bramę z umieszczoną nad nią kaplicą, która była wjazdem na dziedziniec zamkowy. Przy wejściu na murze widać niewielkie okienko komnaty bez drzwi. Zwiedzanie w świetle lamp zacząć można od piwnic. W podziemiach uwagę zwracają grube na ponad 2 m mury dawnej sali rycerskiej. Wnętrza są surowe, a labirynt przejść mroczny i wąski. Pięknie łukowato sklepione komory, połączone wysokimi i szerokimi ko-

rytarzami są współczesne. Podziemia były mocno zagruzowane i zamulone, częściowo zalane wodą jeszcze do lat 50-tych XX w. Jak każdy stary zamek i ten posiada legendy o skarbach i lochach. Najciekawsza mówi o lochu łączącym go z pobliskim kościołem, a dawnym klasztorem. Po zwiedzeniu podziemi warto odpocząć i zobaczyć stadninę koni czystej krwi arabskiej oraz jedyne w Polsce stado bizonów amerykańskich.

Centrum Informacji Turystycznej
Zespół Pałacowy Sp. z o.o.
ul. Zamkowa 3, Kurozwęki,
28-200 Staszów
tel. 15 866 74 07
www.bizony.com

KRYPTA GROBOWA na ŚWIĘTYM KRZYŻU

Jarema (ur. 1612 r. w Łubniach, zm. 1651 w obozie pod Pawołoczą) był dowódcą wojsk koronnych, wojewodą ruskim i starostą oraz ojcem króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego. Uczestniczył w wojnie smoleńskiej (1633-1634), w tłumieniu powstania kozackiego (1637-1638) i powstania Chmielnickiego (1648-1651), w wojnie z Tatarami (1640-1646), był dowódcą obrony Zbaraża (1649) oraz przyczynił się do zwycięstwa w bitwie pod Beresteczkiem (1651).

*Punkt Informacji Turystycznej
Misjonarze Oblaci
Maryi Niepokalanej
Święty Krzyż 1, 26-004 Bieliny
tel. 41 317 70 21, 41 317 82 78*

*czynne:
poniedziałek – sobota
w godz. 9⁰⁰ – 17⁰⁰
niedziela i święta w godz. 12¹⁵ – 17⁰⁰
www.swietokrzyskie.pl*

REZERWAT SKOROCICE

Rezerwat przyrody nieożywionej i florystyczny powstał w 1960 r. w kategorii rezerwatów skalno-stepowych o ochronie ścisłej (pow. 7,7 ha) i znajduje się na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego. Obejmuje wąwóz oraz zamykające go od północy gipsowe wzgórze. Jego najatrakcyjniejszą częścią jest wąwóz powstały w gipsach na skutek procesów krasowych, podzielony na 2 części rygłem skalnym, tzw. Wysoką Drogą. Ciągnie się on na odcinku długości ok. 800 m (szer. ok. 60 m, głęb. wcięcia 8-13 m). Dnem płynie Potok Skorocicki, który na pewnych odcinkach ginie w podziemnych korytarzach wypływających w skałach przez wodę. Tutejsze jaskinie są często obecnymi lub dawnymi korytami płynącego wąwozem potoku. W dolinie wykształciły się, jedne z najatrakcyjniejszych w Polsce, krasowe formy rzeźby terenu. Są tu wychodnie gipsu w formie ścian, ambon, grzęd, zapadlisk krasowych, jaskiń, ponorów, lejków krasowych i mostów skalnych. Można spotkać piękne gipsy o miodowym kolorze, siarczany wapnia, z których produkowana była siarka

i święące kryształy gipsu układające się w skały żebrowe. Największa jest gipsowa Jaskinia Skorocicka (dł. 352 m), do której najłatwiej dostać się przez otwór Jaskini Dzwonów. Na nasłonecznionych, suchych i stromych zboczach występują ciepłolubne murawy o charakterze stepowym, na których rosną: ostnica Jana i wło-

sowata, wężymord stepowy, śniedek wąskolistny, czy milek wiosenny. Wśród stepowych traw żyją rzadkie ciepłolubne gatunki zwierząt, zwłaszcza owady i pajęczaki stepowe.

*Oddział Świętokrzyskich
i Nadnidziańskich Parków
Krajobrazowych
Krzyżanowice Średnie 14,
28-400 Pińczów
tel./fax. 41 357 17 11
www.pk.kielce.pl*

MUZEUM i REZERWAT ARCHEOLOGICZNO- PRZYRODNICZY w KRZEMIONKACH

Od momentu odkrycia kopalni w 1922 r., na całym terenie prowadzone są systematyczne badania. Utworzono też rezerwat (pow. 381 ha), w którym zobaczyć można dobrze zachowany krajobraz nako-palniany: hałdy i leje pospybowe oraz zrekonstruowane podziemne wyro-

biska. Większość szybów powstała w latach 2900-2500 p.n.e., choć działalność górnicza na tych terenach sięga neolitu. Dzięki podziemnej trasie turystycznej dł. 500 m, turyści mogą prześledzić techniki wydobywania krzemienia pasiastego i zobaczyć unikatowe na skalę światową kopalnie komorowe. Krzemień wydobywano tu w płytkich dołach, ale też z szybów sięgających do 9 m głębokości. Dawni górnicy używali różnych narzędzi - kamiennych i krzemiennych kilofów, rogowych klinów i dźwigni. Zachowały się podziemne chodniki i komory, częściowo zasypane, z porzuconymi narzędziami, śladami pracy górników i rysunkami naskalnymi, obrazującymi dawne wierzenia. Oprócz kompleksu kopalń konieczne obejrzeć trzeba zrekonstruowane obozowiska neolitycznych górników oraz wioskę neolityczną z chałupami społeczności kultur pucharów lejkowatych i amfor kulistych. Teren jest miejscem interesujących lekcji muzealnych. Kopalnie są największym i najlepiej zachowanym tego typu obiek-

tem na świecie. Rezerwat chroni też relikтовую roślinność kserotermiczną.

*Muzeum i Rezerwat
Archeologiczno-Przyrodniczy
Krzemionki k. Ostrowca Świętokrzyskiego
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
tel. 41 262 09 78*

*czynne:
IV,
poniedziałek - sobota
w godz. 9⁰⁰ – 16⁰⁰
niedziela i święta
w godz. 11⁰⁰ – 16⁰⁰
V-VI,
poniedziałek - piątek
w godz. 9⁰⁰ – 18⁰⁰
sobota w godz. 9⁰⁰ – 17⁰⁰
niedziela i święta
w godz. 11⁰⁰ – 17⁰⁰
VII-VIII,
sobota - niedziela
w godz. 11⁰⁰ – 19⁰⁰
IX,
poniedziałek - piątek
w godz. 9⁰⁰ – 18⁰⁰
sobota w godz. 9⁰⁰ – 17⁰⁰
niedziela i święta
w godz. 11⁰⁰ – 17⁰⁰
X,
poniedziałek - sobota
w godz. 9⁰⁰ – 16⁰⁰
niedziela i święta
w godz. 11⁰⁰ – 16⁰⁰
XI-III,
poniedziałek - sobota
w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰
niedziela i święta
w godz. 11⁰⁰ – 15⁰⁰
czas zwiedzania: ok. godziny, zwiedzanie tylko z przewodnikiem
www.krzemionki.pl*

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

● - podziemia, jaskinie i krypty opisane w tekście

Regionalne Centrum Informacji Turystycznej
ul. Sienkiewicza 29, 25-007 Kielce
tel. 41 348 00 60
www.swietokrzyskie.travel

Wydano na zlecenie: Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach
Al. IX Wieków Kielce 3, 25-516 Kielce tel. 41 342 18 78, fax 41 344 52 65
www.sejmik.kielce.pl, www.wrota-swietokrzyskie.pl
Opracowanie: Wydawnictwo Kartograficzne DAUNPOL Sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa, tel. 22 664 37 20, fax 22 664 50 91
www.daunpol-pilot.com.pl, biuro@daunpol-pilot.com.pl
Zdjęcia: S. Skuta, Ł. Zys, J. Oczkowski, P. Pierściński

**ŚWIĘTOKRZYSKIE
CZARUJE**

**ŚWIĘTOKRZYSKIE PODZIEMIA,
JASKINIE i KRYPTY**